

SESİN MORFOLOJİK VE FİZYOLOJİK ÖZELLİKLERİ

* Okt. Hatice SARAÇ

Ses eğitiminde güzel şarkı söylemenin yolu doğru ve güzel konuşmadan geçer. “Güzel şarkı söylemek için herşeyden önce sağlıklı bir vücut ve ses organına ihtiyaç vardır”. [1]

“Ses eğitimine; müziğin diğer dallarında olduğu gibi biyolojik ve fiziksel uygunlukta gereklidir”. [2]

Konuşmanın oluşumunda, yumuşak damak, dil, farenks, dudaklar çok önemli görev üstlenir. Üst dişleri ve diş etlerini kapsayan sert damak, farenks ve daha az etkili olan yumuşak damak nispeten hızlı hareketler oluşturan oluşumlardır. En hızlı harekete sahip olan dildir. Çenenin aşağı çekilmesi ve çalışması, dudak hareketlerinin yuvarlaklaşması ileri doğru uzaması vokal sistemdeki adalelerin aktivitesine bağlıdır. “Bu organların fizyolojik aktivitesi üzerindeki bu tip intrinsik kısıtlamalar konuşma oluşumunun motor kontrolü ve seri halinde sıralanması üzerinde önemli bir rol oynar”. [3]

Dil Hareketlerinin Fizyolojisi

Dil ağız boşluğunun büyük bir bölümünü doldurur. Dilin fizyolojik becerisi ile güzel konuşma arasında anlamlı bir ilişki vardır. Dil ucu harflerin oluşumunda önemli rol oynar. Larenksle ilişki halinde olan dil burun hareketlerini de etkiler. Ayrıca dil kökü yumuşak damakla da ilişkili olduğu için onun hareketleri arasında bir bağıntı söz konusudur. [4]

Dil dokusu adele olup epitel bir zarla kaplıdır. Anatomik olarak dil sırtında V şeklinde bir yarıklık ile oral faringeal kısımlarından oluşur. Oral kısım dil gövdesinin 3/2’sini oluşturur. Hareketsiz olan arka kısım farengeal kısımdır ki hyoid kemik ve stloid proccse adaleleri ile sıkıca tutulmuştur. [5]

Dudak Hareketlerinin Fizyolojisi

Dudakların en karakteristik özelliği geniş hareket kabiliyetlerini göstermesini sağlayan bir çok kas ile kenetlenmiş olmasıdır. Bu kaslar geniş sfinkter kas orbikularis aris’tir. Dudağın konuşmada ki rolü çok fazladır. Özellikle “U” gibi yuvarlak sesler ile “P” ve “b” harflerinde dudak duruşlarında orbikularis oris adalesinin etkisi çok fazladır. Duygusal ifadelerde örneğin, şaşırma hayret etmede üst dudağın önemi çok fazladır.

Dudakları çevreleyen kasın adı orbikularis oris’tir. Bu kasın alt parçası alt dudağı üst dişler üzerinde bastırarak “F” harfinin telaffuzunda rol oynar. [6] Şarkı söylemede doğru telaffuz için dudaklar ve onu çevreleyen kas sisteminin çok büyük etkisi vardır.*

* A.Ü. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü Öğretim Elamanı

Yumuşak Damak

Yumuşak damağın en temel görevi yutma anında beslenme kanalı ile burun yolların ayırmaktır. Bu esnada yumuşak damak yukarı doğru kalkar. Konuşma ve şarkı söyleme de yumuşak damak burun yolunu az ya da çok kapatabilir. Tam kapanma (p, b, t, d, k, g) harflerinde gerçekleşirken, tam açıklık ise (m, n) harflerinde olur. Yumuşak damağı hareket ettiren kas sistemi levatörler ve konstriktörlerdir. Bu kaslar damak plikalari ve passavant çıkıntılar ile birlikte kontraksiyona uğrayarak farenksin üst bölgesinde huni biçiminde bir kapak oluşturur. Örneğin; Fotoğraf makinesindeki objektif gibi. [7] Yumuşak damağın iki önemli hareketi vardır. Bu hareket yükselme ve alçalmadır. Konuşma anı ve sesin oluşumunda bu hareketin çok önemli bir yeri vardır.

Farenks

Farenks aktif bir artikülatördür. Konuşma esnasında farenksin çapı sürekli değişiklik gösterir. Dilin arka kısmının pozisyonu ile farenksiyon ön ve arka çapı geniş olduğunda "i" gibi harfler, çap dar olduğu zaman ise "a" gibi harfler meydana gelmektedir. Farenksi daraltan üç adet sfinktir adele vardır. Bunlar Konstriktör farinngis superior, konstriktör faringis medius, kontriktör faringis inferior adeleridir. Bu kasların dışında yutkunma anında farenksi yukarı çeken adeler ise stylofaringcus ile salpingofaringeus adlarında iki adeledir. Sesli harfler expirasyon havası ile hiç bir takıntıya uğramadan direk olarak larenksten çıkar. Bu esnada sadece larenks değil, subgulottik bölgedeki havanın titreşimide etkilidir. Farenksin a, e, i, o, u gibi harflerin telaffuzun da oldukça önemli bir işlevi vardır. [8]

Larenks

Ses eğitiminde larenks fonasyon olayında iç ve dış kasları kontrol eden bir artikülatördür. Larenks fonasyonda kıkırdak yapısı ile şeklini ve duruşunu değiştirerek etkili olur.

Larenks, akciğerlerin bitiminde trakca ucunda tamamen kıkırdak dokudan yapılmış vokal kord üzerinde bulunduğu ses üreten organdır. İki bölümden oluşur.

1.3. Tek parçalı kıkırdak.

2.2. Çift parçalı kıkırdak.

Larenksi oluşturan kıkırdaklardan krikoid (cartilago cricadea) kas yapısı ile troid kıkırdağı bağlar. Ses tellerinin uzunluğu ve genişliğinin sağlanmasında bu kıkırdak etkilidir. Arkaya doğru uzanan bir görünüm ile mühürlü bir yüzüğe çok benzer.

Larenksi oluşturan diğer kıkırdak ise tiroid (cartilago thyreoidea) olarak adlandırılır. Bu kıkırdak sesin oluşumundaki organların gerekliliğinden sorumludur. Adem elması diye bilinen tiroid kıkırdağın ön

kısmı köşeli üst uçları ise dışa doğru çıkıntılıdır. Küçük çıkıntılar krikoidin yan eklem yüzlerine doğru oturur.

Larenks kasları, iç ve dış olmak üzere iki sınıfta toplanır. Dış kaslar larenksin inip kalkmasında görev yaparlar. İç kaslar ise aritenoid kıkırdakları hareket ettirerek dolaylı yoldan ses organına yardımcı olurlar.

Larenksin hareketleri organın durumuna, solunum türüne ve ses eğitiminin şekline bağlıdır. Yutkunma, soluk verme ve tiz ses üretme halinde larenks yukarı doğru hareket eder. Soluk alma anında ve pes tonlarında larenks aşağı doğru hareketini tamamlar. Ses eğitimi görmüş kişilerde larenks aşağı ve yukarı hareket etmez. Larenksin hareketi horizontal yönde olmaktadır.

Ses eğitiminde doğru ve güzel şarkı söylemeyi gerçekleştirebilmek için, foniatrı biliminin kapsamında artikülatör organların fizyolojik ve morfolojik özelliklerinin bilinmesi gerekir.

Ses eğitimciliği, sınama-yanılma yöntemlerine dayalı usta-çırak anlayışından çıkmalı ve ses eğitimciliği günümüzde bilimsel bir yaklaşımla yöntemli ve programlı yürütülmelidir.

Ses eğitimcisi, bireyin biyolojik ve fizyolojik özelliklerine göre adım atmalı ve yanlış uygulamalar sonucu elde edilen olumsuzluklarda bir foniatrist'in (ses sağlığı uzmanı) görüşüne başvurulmalıdır.

Ses eğitimi; diksiyon, artikülasyon, ses organları fizyoloji, ses eğitimi ilkeleri, müzik tarihi dönemlerine özgü üslup (stil) özellikleri bilgisi, ses sağlığı ve korunması ile ilgili disiplinlerle içiçe ve birbirine dayalı yaklaşımlarda bulunmak, birbirlerini bütünleyip tamamlayan öğelerden yararlanmayı öngörmelidir.

Kaynakça

1. Burad, Emin., Çağlar, Yurdaer., "Sesiniz", Ankara, 1972, s.5.
2. Saraç, Hatice., "Ana Dal Ses Eğitimi Şan I-II Öğretim Programının İncelenmesi", "Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1996, s.8.
3. Erişir, Ferhat., "Vokal Sistemdeki Artikülatör Organlarının Fizyolojik ve Morfolojik Özellikleri", Otolarengolojide ve Sanat Dallarında Disfoniler İnternasyonal Simpozyumu, Panel 2, İstanbul, 1990, ss.43-46.
4. Cevanşir Behbut, Gürel, Güzin., Foniatrı, Sanat Matbaacılık, İstanbul, 1982. ss.15-39.